

HISTORIA E SHQIPTARËVE NË MAQEDONI NË BOTIMIN „HISTORIA E SHQIPTARËVE GJATË SHEKULLIT XX“

THE HISTORY OF ALBANIANS IN NORTH MACEDONIA IN THE PUBLICATION „HISTORY OF ALBANIANS DURING THE 20TH CENTURY“

Zejni MAZLLAMI¹

^{1*} *Department of History, Faculty of Philosophy, University of Tetova*

**Corresponding author e-mail: zejni.mazllami@unite.edu.mk*

Abstract

We need to reread the history instead of rewriting it. Historiography is a discourse deeply connected to politics. During 2022 and 2023, the History of Albanians during the 20th Century was published, a project carried out by the Institute of History. The authors are renowned Albanian historians, the scientific editor is Beqir Meta, and the project manager is Muharrem Dezhgiu. The History of Albanians during the 20th Century is divided into 5 volumes divided according to chronology and spanning 3,000 pages. When browsing such a voluminous work prepared by a team of academics, expectations are naturally high.

This publication has a noticeable, perhaps unintentional, shortcoming: the reflection of the history of Albanians in North Macedonia in only 3% or less than 100 pages. A scientific project that aims to write national history during its drafting should have provided more space to reflect events and mention personalities from the history of Albanians in North Macedonia who are an inseparable part of the Albanian people.

Key words: *historiography, history of albanians, albanians in Macedonia, critical study.*

Përmbledhje

Ne kemi nevojë për rileximin e historisë dhe jo për rishkrimin e saj. Histori shkrimi është një ligjërim i lidhur thellësisht me politikën. Gjatë viteve 2022 dhe 2023 doli nga botimi „Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX“ një projekt i realizuar nga Instituti i Historisë i Republikës së Shqipërisë. Autorë janë historianë të njohur shqiptarë, redaktues shkencor është Beqir Meta, kurse drejtues i projektit Muharrem Dezhgiu. „Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX“ është ndarë në 5 vëllime të ndarë sipas kronologjisë dhe të shtrirë në 3000 faqe. Kur shfletojmë një punë kaq vëllimore të përgatitur nga një ekip akademikësh natyrisht se pritjet janë të larta. Ky botim ka një mangësi të dukshme, ndoshta jo të qëllimshme: pasqyrimin e historisë së shqiptarëve në Maqedoni e Veriut në vetëm 4% apo më pak se 100 faqe. Një projekt shkencor që ka për synim shkrimin e historisë kombëtare gjatë hartimit duhej që të ofronte më shumë hapësirë për të pasqyruar ngjarje dhe për të përmendur personalitete nga historia e shqiptarëve në Maqedoni e Veriut që janë pjesë e pandashme e popullit shqiptar.

Fjalët kyçe: *historiografi, historia e shqiptarëve, shqiptarët në Maqedoni, studim kritik.*

Hyrje

Ky punim do të ofrojë një përmbledhje të shkurtër të vëzhgimeve në të pesë vëllimet e këtij botimi dhe atë që mund të shërbejë si bazë për një kritikë historiografike. Saktësia është kushti themelor gjatë punës së historianit, por jo edhe roli kryesor i tij. Shqiptarët në Maqedoni të Veriut janë autokton dhe pjesë e pandarë e trungut të kombit shqiptar, historia e tyre nuk duhet trajtuar ndaras dhe në menyrë sipërfaqësore. Vendzënia e paktë e historisë së shqiptarëve në Maqedoninë e Veriut është e dukshme nga tekstet shkollore deri te botimet shkencore në Shqipëri, tendencë e njëte vërehet edhe në Kosovë. Historia e përbashkët e një kombi ka nevojë për tekste të unifikuara, të cilat përkundër lëshimeve janë arritje e rendësishme për historiografinë shqiptare.

Pasqyrë e shkurtër e analizës së botimit

Vëllimi i parë është ndarë në një pasqyrë të shkurtër dhe 8 krerë tematikë. Në fillim jepet një pasqyrë e shkurtër e historisë së shqiptarëve nga fillimet e Rilindjes Kombëtare deri në pavarësinë e Shqipërisë. Tetë krerët tjerë të këtij vëllimi përfshijnë periudhën e viteve 1912-1920. Historia e shqiptarëve jashtë Shqipërisë është përfaqësuar me 25% të tekstit, nga të cilat vetëm 5% për historinë e shqiptarëve në Maqedoni. Në Kreun e parë *Pushtimi i Shqipërisë nga shtetet ballkanike. Qëndresa e shqiptarëve*, nëntema *Operacionet ushtarake në Kosovë dhe trevat lindore, qëndresa e shqiptarëve* është shkruar nga Marenglen Verli dhe Halim Purellku.

Në Kreun e gjashtë *Kosova në vitet 1913-1918*, në temën *Qëndresa e shqiptarëve kundër okupatërëve serbo-malazezë*, nëntema *Organizimi i qëndresës shqiptare dhe kryengritja e shtatorit e vitit 1913* e shkruar nga Halim Purellku është pasqyruar fillimi, rrjedha dhe pasojat e Kryengritjes së Shtatorit dhe ky është një kontribut shumë i vlefshëm pasi kësaj ngjarje të rendësishme në botimet e mëhershme të historiografisë zyrtare shqiptare nuk i është dhënë rendësia e duhur.

Vëllimi i dytë është ndarë në 10 krerë tematikë, në të cilët është përfshirë periudhën e viteve 1920-1925. Historia e shqiptarëve jashtë Shqipërisë është përfaqësuar me 10% të tekstit, nga të cilat vetëm 2,5% për historinë e shqiptarëve në Maqedoni.

Në kreun e dhjetë *Shqiptarët në Mbretërinë Serbo-Kroato-Slllovene* në katër tema të ndara *Reforma agrare kolonizuese në Kosovë, Diskriminimi i shqiptarëve dhe shpërngulja me dhunë (1918-1924), Pozita e Bashkësive Fetare shqiptare në Kosovë, Maqedoni dhe Mal të Zi, Veprimtaria parlamentare- Partia e Xhemijetit* është dhënë pasqyrë e përgjithshme për shqiptarët në Mbretërinë SKS. Autorë të temave janë Marenglen Verli, Zamir Shtylla, Liman Rushiti dhe Haki Kasumi. Vlerësojmë që çështjet që janë trajtuar meritojnë me shumë hapësirë dhe për të njëtat duhet që të ofrohen njohuri të reja dhe jo të bartën rezultatet e mëparshme.

Vëllimi i tretë është ndarë në 13 krerë tematikë, në të cilët është përfshirë periudhën e viteve 1925-1939. Pra, përfshinë vitet e qeverisjes së Ahmet Zogut fillimisht si President i Republikës së Shqipërisë dhe pastaj si Mbret i Shqiptarëve. Historia e shqiptarëve jashtë Shqipërisë është përfaqësuar me 20% të tekstit, nga të cilat vetëm 2,5% për historinë e shqiptarëve në Maqedoni. Në Kreun e njëmbëdhjetë, *Shqiptarët në Mbretërinë Serbo-Kroato-Slllovene/Jugosllave (1925-1941)* në katër tema të ndara *Reforma agrare kolonizuese në Kosovë dhe në viset tjera shqiptare (1925-1941), Ekonomia e Kosovës, Diskriminimi i shqiptarëve dhe shpërngulja me dhunë (1925-1941), Komiteti i Kosovës* është dhënë pasqyrë e përgjithshme për shqiptarët në Mbretërinë SKS (deri në janar 1929) dhe Mbretërinë e Jugosllavisë (deri në prill 1941).

Autorë të temave janë Marenglen Verli, Zamir Shtylla, Halim Purellku dhe Lush Culaj. Tema e parë dhe e tretë e këtij kreu janë vazhdimësi e nëntemave nga vëllimi i dytë për shkak të ndarjes kronologjike. Të gjitha ngjarjet nga historia e shqiptarëve në Maqedoni në këtë vëllim duhet të kërkohen jo si pjesë e veçantë por në kuadër të historisë së Kosovës.

Vëllimi i katërt është ndarë në 10 krerë tematikë, në të cilët është përfshirë periudhën e viteve 1939-1945. Pra, përfshinë vitet e Luftës së Dytë Botërore në Shqipëri. Historia e shqiptarëve jashtë Shqipërisë është përfaqësuar me 15% të tekstit, nga të cilat 5% për historinë e shqiptarëve në Maqedoni.

Kreu i tetë *Trevat lindore shqiptare gjatë Luftës së Dytë Botërore* është ndarë në shtatë tema të veçanta, edhe atë: *Pushtimi nga Italia dhe Bullgaria; Organizimi i pushtetit ushtarak italian; Organizimi i pushtetit civil shqiptar; Shkollat kombëtare shqiptare në Prefekturën e Dibrës dhe Nënprefekturën e Prespës; Shqiptarët nën sundimin bullgar. Demonstrata e Shkupit; Trevat lindore shqiptare në fundin e sundimit italian dhe në fillimet e pushtimit gjerman; Zhvillimet politike dhe ushtarake (gusht-nëntor 1944).*

Autorë të temave janë Marenglen Verli dhe dy historianë shqiptarë nga Maqedonia e Veriut, Halim Purllku dhe Qerim Lita. Vlerësojmë se ndarja e një kreu të veçantë e ka bërë me të lehtë dhe me të kuptueshme, por njëkohësisht nuk mund të kuptojmë se si gjithë ato ngjarje, procese dhe personalitete politike dhe ushtarake kanë mundur që të shqyrtohen brënda një teksti 25 faqe, me konsideratën me të lartë për mjeshtrinë dhe përvojën e autorëve.

Vëllimi i pestë është ndarë në 5 krerë tematikë, në të cilët është përfshirë periudhën e viteve 1945-1990. Historia e shqiptarëve jashtë Shqipërisë është përfaqësuar me 25% të tekstit, nga të cilat rreth 2,5% për historinë e shqiptarëve në Maqedoni.

Kreu i pestë *Shqiptarët e Kosovës, Çamerisë dhe diasporës* është ndarë në tri tema, në temën e parë *Shqiptarët në Jugosllavi* në faqet 605-655 ofron një histori të shkurtër të Kosovës gjatë periudhës 1945-1990 duke filluar nga ripushtimi, statusi juridiko-politik, ekonomia, arsimit, letërsia, organizimi fetar. Brënda temës së parë të Kreut të pestë nuk jepet asnjë nëntitull i veçantë për historinë e shqiptarëve në Maqedoni. Autorë të temave janë Marenglen Verli, Lefter Nasi, Esat Stavileci, Hivzi Islami, Haki Kasumi, Fehmi Rexhepi, Sabile Basha, Mrika Limani.

Vlerësojmë se hartimi i këtij vëllimi ka lëshime serioze të cilat në një ribotim të ri duhen korigjuar. Gjatë viteve 1945-1990, shqiptarët në Maqedoni përbënin rreth 25% të popullatës së përgjithshme shqiptare në Jugosllavinë Federative. Ndonëse jo në masë të njëte, për shkak të pafuqisë së palës maqedonase, por gjithë diskriminimi politik, ekonomik, arsimor dhe kulturor që kanë përjetuar shqiptarët në Kosovë ka qënë i pranishëm edhe ndaj shqiptarëve në Maqedoni. Historia e një pjesë të pandashme të popullit shqiptar, ajo e shqiptarëve në Maqedoni është mjaftuar duke përshkruar episode të shkurtëra kryesisht të ndërlidhura me ngjarjet në Kosovë.

Përfundimi

Këto vërejtja paraqesim qëndrimin personal të autorit, një lexuesi kritik dhe të vëmendshëm të historisë. Vlerësojmë se në një projekt që ka pasur për synim dhe mban titullin *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vendzënia e historisë së shqiptarëve në Maqedoni të Veriut nuk është pasqyruar *sa duhet* (në vëllim) dhe *si duhet* (në cilësi). Duhet që ta rilexojmë historinë me kujdes dhe të mos e rishkruajmë me gabime. Përndryshe, botimi *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX* paraqet një arritje të rendësishme për historiografinë shqiptare.

Referencat

- [1]. Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë (2022). *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vëllimi I, Kreu VI: *Kosova në vitet 1913-1918*, Tiranë.
- [2]. Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë (2022). *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vëllimi II, Kreu X: *Shqiptarët në Mbretërinë Serbo-Kroato-Slllovene*, Tiranë.
- [3]. Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë (2022). *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vëllimi III, Kreu XI: *Shqiptarët në Mbretërinë Serbo-Kroato-Slllovene/Jugosllave (1925-1941)*, Tiranë.
- [4]. Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë (2022). *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vëllimi IV, Kreu VIII: *Trevat lindore shqiptare gjatë Luftës së Dytë Botërore*, Tiranë.
- [5]. Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë (2023). *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vëllimi V, Kreu V: *Shqiptarët e Kosovës, Çamerisë dhe diasporës*, Tiranë.